

DEMOGRAFIA DE FIGUEROLES D'ALCATÉN, 1871-2010. UN DESPOBLAMENT ESTABILITZAT PER LA INDÚSTRIA CERÀMICA

DEMOGRAPHICS OF FIGUEROLES D'ALCATÉN, 1871-2010. A DEPOPULATION STABILIZED FOR THE CERAMIC INDUSTRY

ALFREDO FORNAS PALLARÉS

Grup d'Estudis d'Història Local i Fonts Orals de la Universitat Jaume I
fornasfig@hotmail.com

RESUM

Figueroles d'Alcalatén és un municipi situat en la comarca de l'Alcalatén, Castelló. El present estudi demogràfic comença l'any 1871, per ser aquest l'any d'incoació del registre civil de la localitat. L'objectiu és el de fer un estudi demogràfic global des d'aleshores fins l'actualitat. És important localitzar cronològicament els moments de canvi i analitzar tots els factors que han pogut repercutir directament o indirectament sobre la població. La creació de les primeres indústries ceràmiques és el punt clau d'aquesta investigació, ja que, com veurem, suposà una revolució en tots els aspectes. A pesar de ser un estudi local, molts elements són exportables a qualsevol poble de l'interior de Castelló, altres són genuïns.

Paraules clau: Figueres, demografia, població, migració, malalties

ABSTRACT

Figueroles d'Alcalatén is a municipality located in the region of l'Alcalatén, Castelló. This demographic study begins in 1871, as this year starts the civil registry of the town, and the goal is to make a comprehensive demographic study since then until now. It is important to locate chronologically the moments of change and to analyze all the factors that can have had an impact directly or indirectly on population. The arrival of the first ceramics industries is highlighted as a key point of this research because, as we will see, it caused a revolution in all ways. In spite of being a local research, a lot of factors are

exportable to any inland village of Castellón whilst others are completely genuine.

Key words: Figueroles, demography, population, migration, diseases

Introducció

La hipòtesi inicial parteix del fet que Figueroles, a diferència de la major part dels pobles de l'interior de Castelló, va vore frenat el seu descens demogràfic durant la segona meitat del segle XX, coincidint amb la creació de les primeres indústries ceràmiques. Volem per tant estudiar les conseqüències d'aquesta indústria en la demografia.

Aquesta estabilització va ser fruit d'un increment de la immigració i hem de procedir a buscar quins anys van ser els de major intensitat del flux migratori, així com els principals llocs de procedència.

Tanmateix, el present article busca fer un estudi de l'emigració al llarg d'aquest període, veure quines són les èpoques de major emigració, cap on es feia aquesta i buscar els possibles motius. Farem especial incís en la despoblació masovera.

Amés del creixement migratori, xifrarem l'evolució de l'índex de natalitat, el de mortalitat i de l'esperança de vida, així com de les principals causes de defunció.

1. Evolució demogràfica

L'any 1726 Figueroles s'independitzà de Llucena. Fins aleshores la població d'aquestes dos localitats apareixia junta. El primer cens que parla de la població de Figueroles és el de Cavanilles, que en 1797 xifra el nombre de cases en 100, equivalents a uns 400 habitants. Una xifra potser massa rodona per ser exacta. En 1850, Madoz dona una xifra que sembla més fiable, 508 habitants, però comparant-la amb les dades del cens, pareix impossible que Figueroles augmente 156 habitants en 5 anys. Per tant, en la gràfica he exclòs la dada buscant coherència.

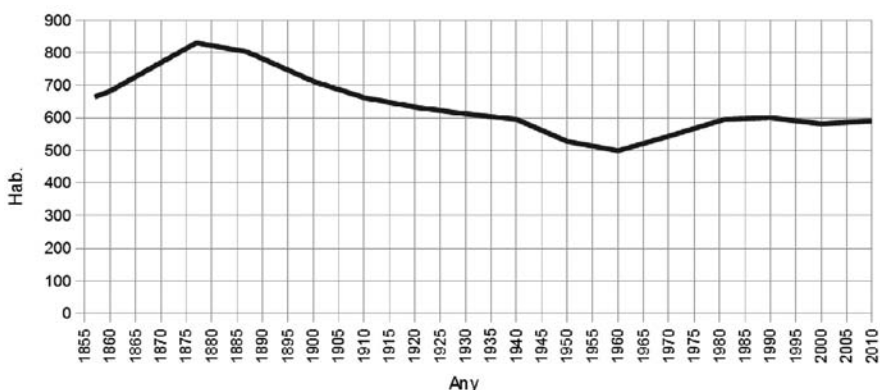

FIGURA 1. Evolució de la població de Figueroles. Elaboració pròpia. Font: censos de població

Podem observar en el segle XIX una tendència ascendent que té el seu màxim en els 830 habitants de 1875. La base d'aquest creixement és l'enorme natalitat, que contraresta la també enorme mortalitat i donà com a resultat un creixement vegetatiu positiu. No és açò exclusiu de Figueroles, ja que la població d'Espanya durant el segle XIX passà dels 11 milions a més de 18 i augmentà en més de dos milions entre 1855 i 1885¹. Durant els darrers anys del segle XIX segueix havent forta natalitat, però altres factors com l'emigració a les zones industrials –a causa la crisi finisecular– o les epidèmies, trenquen per complet aquesta tendència. Comença un llarg període recessionista que s'agreujà en plena postguerra (1944) a conseqüència d'una emigració molt important de zones rurals a zones urbanes, només suavitzada per la immigració masovera.

En 1957 es creà la primera indústria ceràmica en Figueroles, que donava feina a 40 treballadors. Aquest fet aturà el despoblament, però el *boom* industrial no arribà fins els anys 60, ja que entre 1965 i 1969 es crearen 3 noves indústries ceràmiques, que significaren 168 nous llocs de treball². Tot açò queda reflectit en la gràfica amb un significatiu augment de la població. Des d'aleshores la població s'ha mantingut al voltant dels 600 habitants. Una excepció a la norma per un poble de l'interior de Castelló.

2. Nombre de llars habitades i membres per llar

S'ha de diferenciar el nombre de llars del nombre d'edificacions, ja que no totes les edificacions són llars. En la següent gràfica podem veure que el nombre de llars pràcticament no ha variat entre els inicis i el final

1. PÉREZ MOREDA, V. "La Població". En: Menéndez Pidal, Ramon: *Historia de España: Los Fundamentos de la España Liberal (1834-1900)*, Vol. XXXIII, pp. 53-59.
2. REBOLL GIL, C., *Figueroles, estudio geográfico (Tesis de Licenciatura)*. Universitat de València, 1975.

del segle XX. El principal factor que fa variar aquesta gràfica és el total de població, ja que és obvi que amb menor nombre de gent, ha d'haver menys cases habitades. Però si la població a principis del segle XX era major a la de l'any 2000, per què el nombre de llars habitades és de 225 en els dos casos? Ací entra en joc un altre factor, que és el nombre de membres que formen una família.

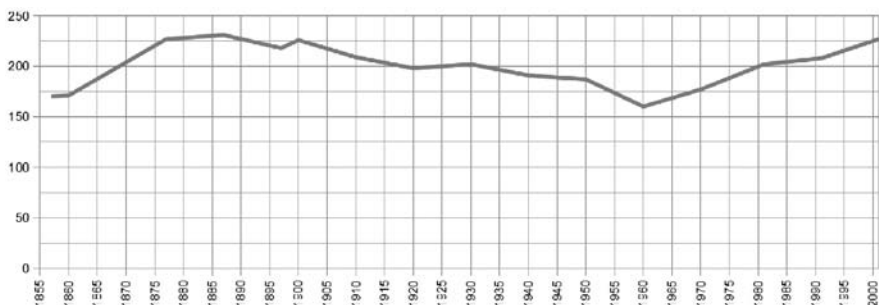

FIGURA 2. Evolució del nombre de llars en Figueroles. Elaboració pròpia. Font: Institut Nacional d'Estadística

En la gràfica següent es pot observar el progressiu descens del nombre de membres per llar, tal com comentàvem abans. Aquest fenomen s'explica pel descens de la natalitat i també per altres factors com les majors possibilitats d'emancipació i l'emigració dels fills a les ciutats. L'evolució és notable, ja que dels 4 membres per família es passa als 2.59 de 2001.

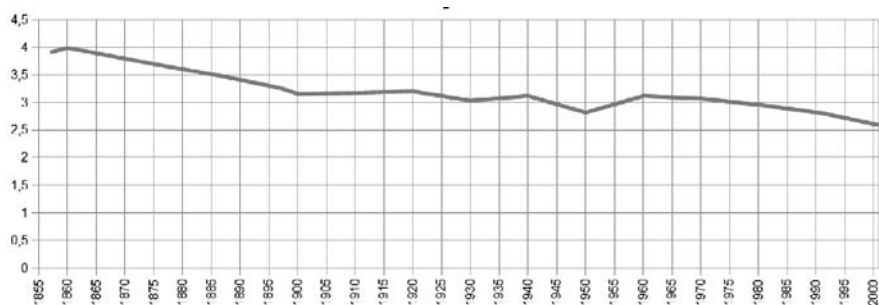

FIGURA 3. Mitjana de membres per llar. Elaboració pròpia. Font: Institut Nacional d'Estadística

3. Evolució de l'estructura per edats de la població

Les piràmides de població ens serveixen per estudiar gràficament l'estructura de la població en un moment temporal determinat. En societats desenvolupades, la baixa natalitat augmenta la proporció de població

envellida i les piràmides agafen forma denominada d'*urna*. En societats amb molta natalitat, que solen ser les menys desenvolupades, la piràmide agafa la forma que li dona nom, mentre que el pas intermedi és la piràmide amb forma de *campana*, amb poca diferència entre els grups d'edat més joves i els adults. A Figueroles, com a la resta d'Espanya, al llarg dels segle XX podem observar la típica evolució d'una piràmide de forma triangular a l'actual, tendint a la urna.

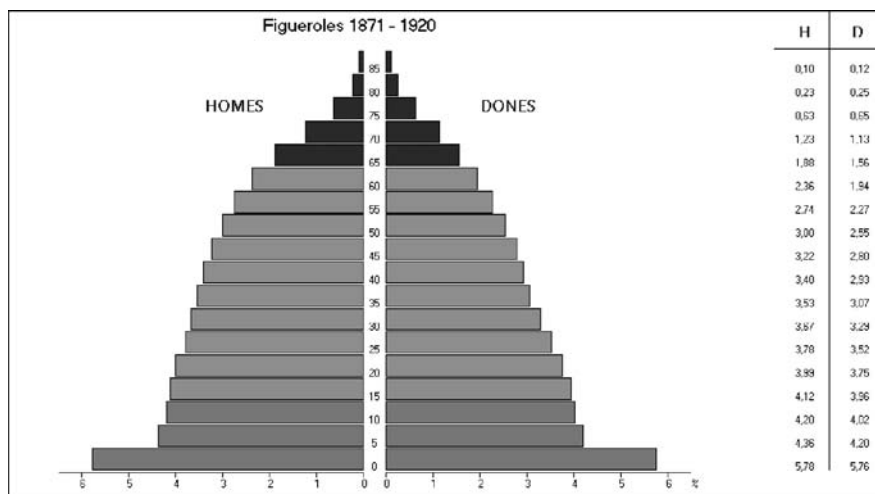

FIGURA 4. Piràmide de població simulada. Elaboració pròpia. Font: Registre Civil de Figueroles

Com no hi ha cap padró municipal conservat fins 1950 i els censos electorals no inclouen dones fins la Segona República, no podem construir una piràmide poblacional dels primers anys del segle XX. No obstant, a partir de l'edat de defunció del Registre Civil entre 1871 i 1920 he elaborat una simulació de piràmide de població³.

Pel fet de ser una piràmide irreal no té irregularitats, però la seva forma triangular ens aclareix que fa referència a una població amb elevada natalitat i mortalitat repartida en tots els grups d'edat. També destaca una elevada mortalitat infantil, però aquest fenomen ja l'estudiarem amb més deteniment. Tal com queda reflectit en la nota al peu, la base seria en

3. El procediment consisteix en comptar el nombre de difunts per edats. Per cada edat es suma la meitat del nombre de difunts d'eixa edat i la quantitat total de difunts de les edats superiors. Després es sumen les quantitats dels grups quinquennals i es fa el percentatge. El fet de sumar a l'edat dels difunts la meitat del nombre de difunts d'un any en concret és una mitjana dels mesos acomplerts sobre la edat de defunció. Hem de tenir en compte que és més inexacte en el cas de la mortalitat infantil dels infants de menys d'un any, ja que la mitjana no estaria en mig any sinó una mica per davall pel fet que la mortalitat és més probable els primers dies de vida.

realitat un poc menor a causa de l'elevada mortalitat de xiquets als primers dies de naïxer.

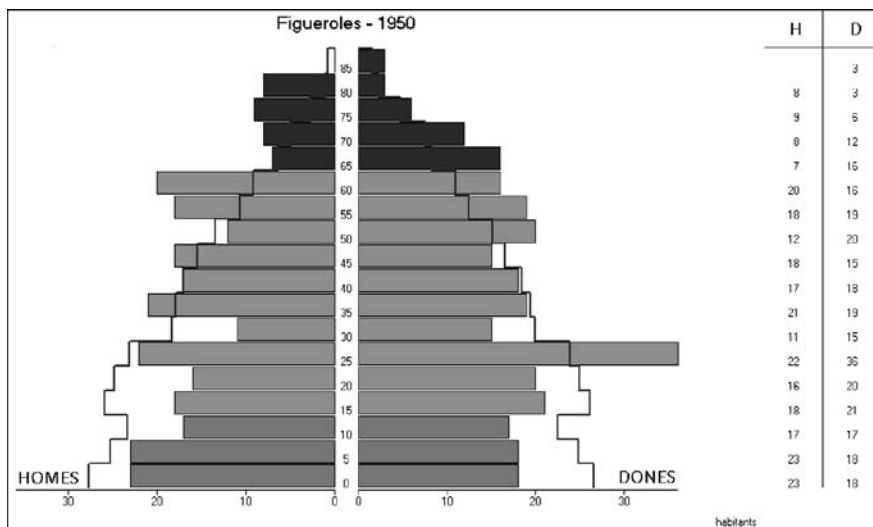

FIGURA 5. Piràmide de població de Figueroles en 1950. Elaboració pròpia. Font: padró municipal 1950.

La piràmide de 1950, tot i les seves irregularitats, es podria considerar de *campana*, ja que s'estreix la seva base i es fa més gran el seu cim. La línia superposada correspon a la piràmide d'Espanya aquest mateix 1950, amb la característica mossa causada per la Guerra Civil. A simple cop de vista podríem dir que la població de Figueroles correspon a una societat més desenvolupada, però hem de tenir en compte un factor important com és la forta emigració de població adulta en edat de treballar. Aquesta emigració ocasiona en primer lloc que la piràmide siga més estreta en edats mitjanes i amés ocasiona un descens de la natalitat, i per tant dels grups d'edat inferiors. També es veuen a simple vista els efectes de la Guerra Civil, ja que en Figueroles va haver 10 morts al front i 8 víctimes de les repressions. A banda de les morts directes hi ha un descens de la natalitat durant els anys que durà el conflicte. Destaca molt el fet d'haver-hi 36 dones de 25 a 29 anys, però no podem donar una explicació més enllà de la casualitat facilitada pel fet de ser una localitat xicoteta.

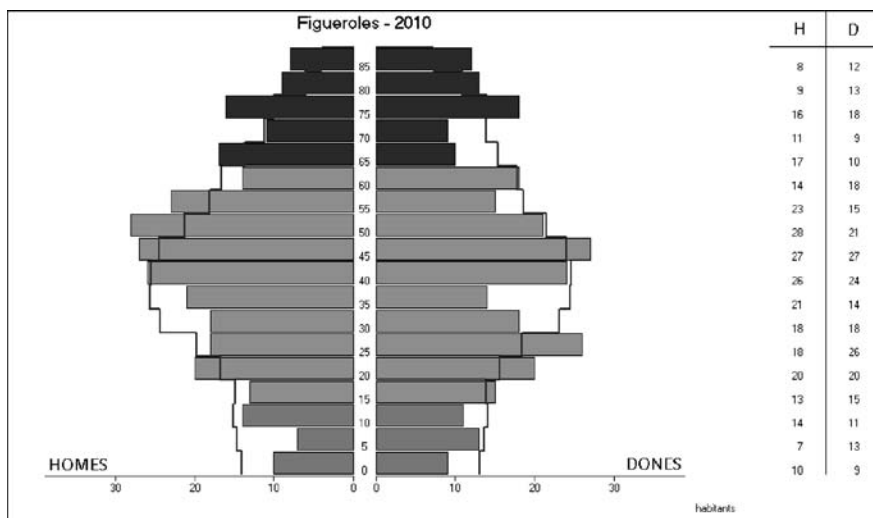

FIGURA 6. Piràmide de població de Figuerols en 2010. Elaboració pròpia. Font: Institut Nacional d'Estadística

En 2010 la població de Figuerols es distribueix de forma hexagonal, en un model que podem qualificar d'*urna*. Tot i que hi ha una massa important de població adulta, la població vella supera clarament la població jove i, a pesar de les irregularitats, no dista massa la seva forma a la superposada del total d'Espanya.

4. Estudi migratori

Fins la primera dècada del segle XX, tant la natalitat com la mortalitat eren molt elevades, especialment la natalitat. Aquest fet és la causa del gran creixement vegetatiu que es donava aleshores. No obstant, la població de Figuerols estava en període recessionista. Açò significa que l'emigració estava per damunt del creixement vegetatiu. Les principals destinacions d'aquesta gent que se n'anava van ser les zones industrials de Barcelona i també les ciutats creixents de la Plana. Els homes migraven per buscar treball i les dones se n'anaven amb ells o pel seu compte com a serventes: se n'anaven *en amo*.

Les tres dècades posteriors es modera el flux migratori, que torna a despuntar en la postguerra. Durant la dècada dels 40 va haver una emigració molt forta cap a les ciutats, que es veure suavitzada per la immigració de bona part del contingent masover del terme de Lluçena, ja que pels conflictes entre maquis i Guàrdia Civil era una època difícil per viure en la soledat dels masos, i, a més a més, els diners de l'estraperlo ajudaren a aquest canvi de residència. A pesar d'això el municipi va perdre

molta població en les migracions. El punt d'inflexió ve amb l'arribada de la indústria ceràmica, moment en que el moviment migratori es torna positiu. Després de dos dècades de creixement, la població s'estabilitza al voltant dels 600 habitants. Cal nomenar que en el registre civil no s'anoten les defuncions en l'hospital de Castelló, fet que dona un creixement vegetatiu major del real i una migració més negativa del que seria la realitat. Aquestes dades es veuen millor en la taula.

TAULA 1. Evolució de la població de Figueroles per quinquennis

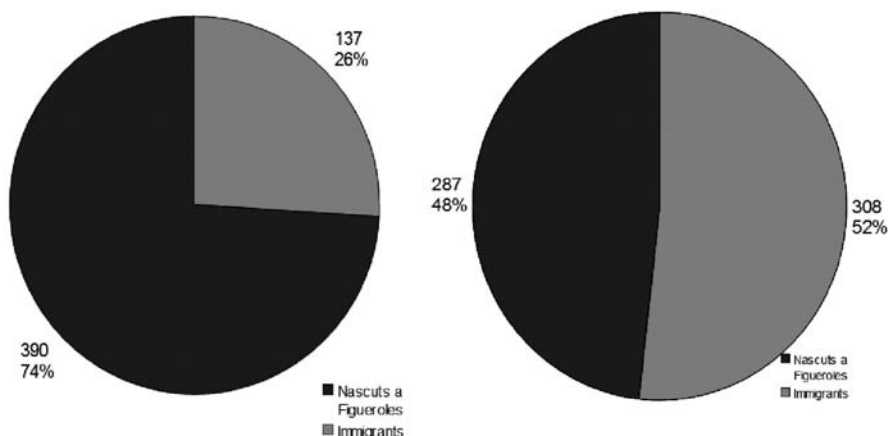
Període	Increment de població	Creixement vegetatiu ⁴	Taxa migratòria ⁵
1885-1900	-90	103	-193
1901-1910	-50	59	-109
1911-1920	-29	2	-31
1921-1930	-21	6	-27
1931-1940	-17	2	-19
1941-1950	-68	10	-78
1951-1960	-29	-12	-17
1961-1970	45	1	44
1971-1981	52	7	45
1981-1990	5	-12	17
1991-2000	-19	-13	-6
2001-2010	9	1	8
Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i el Registre Civil			

5. Immigració

Immigració és la migració entrant. En aquest breu article ens centrarem exclusivament en els anys que suposaren el canvi per l'arribada de la indústria. Observem el percentatge de població immigrant durant la darrera meitat del segle XX. Així ens fem una idea del que suposà el boom industrial per la localitat.

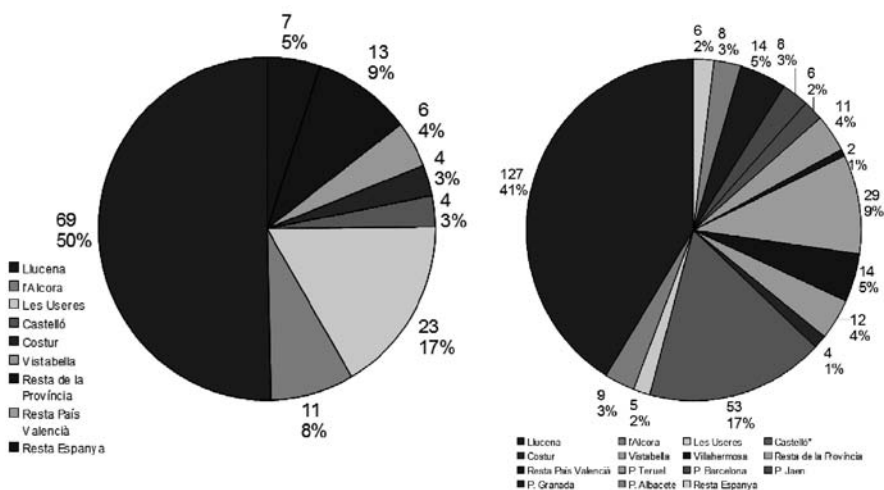
4. Nombre de naixements – nombre de defuncions.

5. Increment de població – creixement vegetatiu. El resultat d'aquesta operació és el nombre d'immigrants – el nombre d'emigrants. Una xifra negativa indica que l'emigració és superior a la immigració.

FIGURES 7 i 8. Percentatge de població immigrant en 1950 i en 1981. Elaboració pròpia.
Font: Padró Municipal de Figuerols

La diferència és significativa, ja que d'haver-hi només un quart de població no nascuda a Figuerols, passem a una minoria de nadius. Vegem ara d'on prové aquesta població immigrant.

FIGURES 9 i 10. Procedència de l'immigració el 1950 i el 1981. Elaboració pròpia.
Font: padró municipal de Figuerols

Si ens fixem en la primera gràfica sobre el lloc d'origen de la població immigrant, apreciem com quasi tots provenen dels pobles del voltant,

especialment de Lluçena i els seus masos. Molts d'ells arriben a partir de matrimonis. En la gràfica de 1981 la diversitat és molt major i fins i tot hi ha un contingent de població important vingut de zones tan llunyanes com Granada, Jaen o Albacete.

6. Èxode de la població dispersa

En aquest apartat anem a centrar-nos en la població masovera que migra a Figueroles i l'evolució de la població dispersa dins del terme municipal. Per estudiar l'arribada de població masovera hem realitzat un estudi de la població procedent de Lluçena, ja que fins l'any 1945 el 65% de la població de Lluçena vivia en masos i masades.⁶ Durant la segona meitat del segle XX el despoblament és enorme en la població dispersa de Lluçena i el 1975 només queda el 14% dels masovers que hi havia l'any 1945.⁷

Molts d'aquests masovers acabaran emigrant cap a Figueroles. En els pobles els masovers trobaren una seguretat, unes infraestructures i una qualitat de vida que no era possible en els masos. En la gràfica a continuació hem fet un estudi de la població natural de Lluçena a partir dels padrons de 1950 i 1981, segons els anys de residència en el municipi. No són xifres exactes, però ens ajuden a fer-nos una idea de les principals onades d'arribada de masovers a Figueroles.

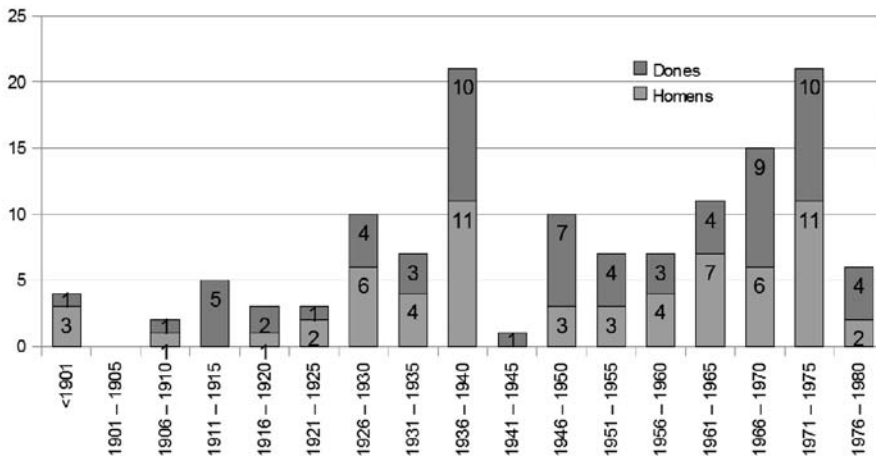

FIGURA 11. Evolució de la immigració procedent de Lluçena. Elaboració pròpia. Font: padró municipal de 1950 i 1981

- ESCRIG FORTANETE, J. (1998): *Lluçena: una història de l'Alcalatén*. Castelló: Universitat Jaume I, p. 570. Concretament l'any 1945 hi havia 2,300 masovers en Lluçena, mentre que només 1,317 residien en el nucli urbà principal.
- ESCRIG FORTANETE, J. (1978): "Evolución demográfica de un municipio de l'Alcalatén." En: *Millars*. p. 303.

El primer pic important d'immigració masovera el trobem en uns anys molt durs per viure en un mas, el quinquenni que coincideix amb la Guerra Civil. El següent pic important es troba a la primera meitat dels anys 70 i els quinquennis anteriors. Els temps canviaven i el sector secundari guanyava terreny al sector primari. A banda estaven les comoditats, ja que en un mas no s'estava tan a prop de serveis com l'escola, el forn, la font, la taverna, les botigues, l'electricitat, l'església, el telèfon, el matge, el llavador, i un llarg etcètera.

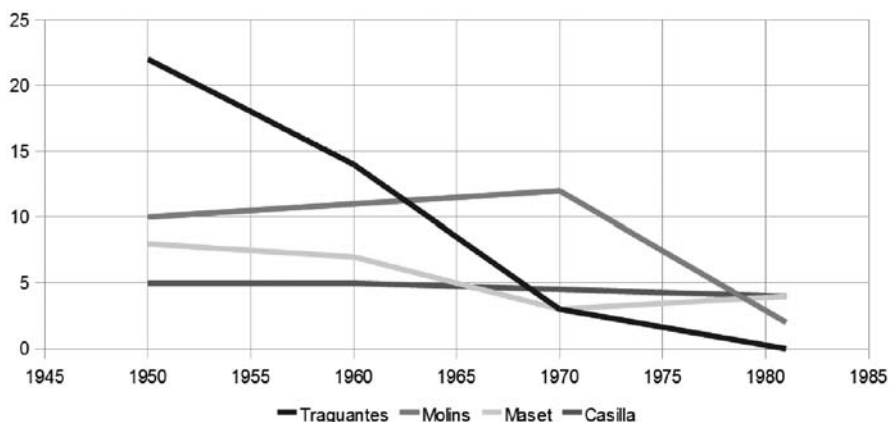

FIGURA 12. Evolució de la població dispersa 1950-1981. Elaboració pròpia. Font: padró municipal 1950, 1960, 1970 i 1981

La població dispersa en Figueroles mai ha segut massa important, ja que el terme municipal no és excessivament gran. Aquesta es trobava concentrada sobretot en la zona de *Les Traguantes*⁸. Altres nuclis eren el Maset dels Villalonga on residien els masovers, la *casilla* de peons caminers i dos dels tres molins fariners de vora riu: el Molí Vell o del Comte d'Aranda, el Molí del Pito o Molí Nou. L'evolució poblacional és la mateixa dels masos de Llucena.

7. Emigració

L'emigració és més difícil de quantificar que la immigració; per tant, aquest apartat serà més breu. Com hem comentat abans, entre 1885 i 1910 hi hagué una emigració molt forta cap a les ciutats i especialment cap a la zona de Barcelona, on hi havia una incipient indústria. Cal dir que només el 20% de la població d'Espanya residia en ciutats i la tendència

8. Més informació sobre aquestos masos en: PORCAR HUESO, A. (et al.) (1995): *Figueroles d'Alcalatén: els seus masos i molins*. Figueroles: Associació Cultural l'Arc, Figueroles, 1995.

s'anava invertint. Un factor que va ajudar a aquesta emigració va ser la fil·loxera, que va matar la vinya⁹.

Altre moment de gran emigració van ser els anys 40 i 50, fins l'arribada de la indústria, que va permetre a molts jornalers guanyar-se la vida sense haver d'emigrar. Principalment els llocs de destinació eren els nuclis grans de població de la Plana i també els pobles veïns. No podem oblidar a la gent que anava a França a la verema o a Alemanya.

8. Taxa de natalitat i mortalitat

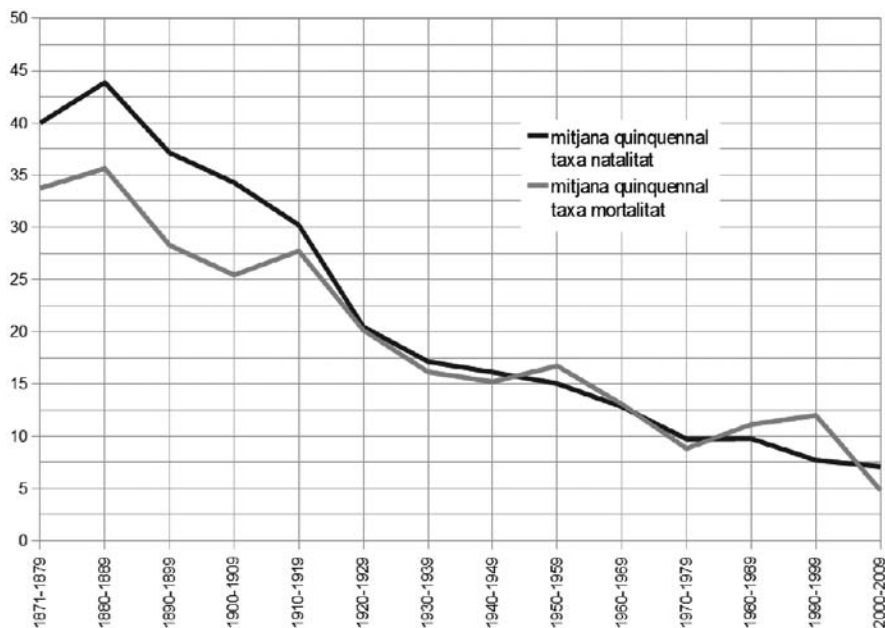

FIGURA 13. Evolució de la taxa de natalitat i mortalitat. Elaboració pròpia. Font: Registre Civil de Figueroles.

Com havíem comentat anteriorment, la taxa de natalitat era molt elevada a finals del segle XIX, fins i tot per damunt de la taxa de mortalitat, que també impressiona. Poc a poc s'han anat reduint ambdues, tal com veiem en la gràfica.

Quan la línia més fosca està per damunt de la més clara, tenim un creixement vegetatiu positiu; si ocorre a la inversa el creixement és negatiu. Un 40‰ de natalitat o un 34‰ de mortalitat són xifres que actualment

9. PORCAR HUESO, A (1998): "Figuerolers a Barcelona". En: *Revista l'Arc*, nº 22. Figueroles: Associació Cultural l'Arc.

només es podrien comparar amb els països més pobres del tercer món. Com la font és el Registre Civil de Figueroles, en la taxa de mortalitat ens trobem amb el problema de la gent que mor als hospitals, la mort dels quals s'inscriu en el registre civil de la localitat on es troba l'hospital.

9. Matrimonis

L'edat de matrimoni és un indicador de la situació social. En èpoques de bonança normalment les parelles es poden casar abans. Aquesta tendència no és vàlida per les darreres dècades, durant les quals s'ha retardat l'edat de matrimoni per qüestions socials, per la dificultat dels joves per independitzar-se, per l'encariment del preu de la vivenda i altres raons com la repercussió del moviment feminista.

El nombre total de matrimonis té una relació directa amb la població total jove. Segons la gràfica, aquest nombre total ha patit un descens amb alts i baixos. La irregularitat més destacable és la dels anys de la Guerra Civil, ja que la població masculina jove està matant-se en la guerra i no s'oficien matrimonis catòlics. Durant les últimes dècades, veiem que la gent es casa menys i més tard.

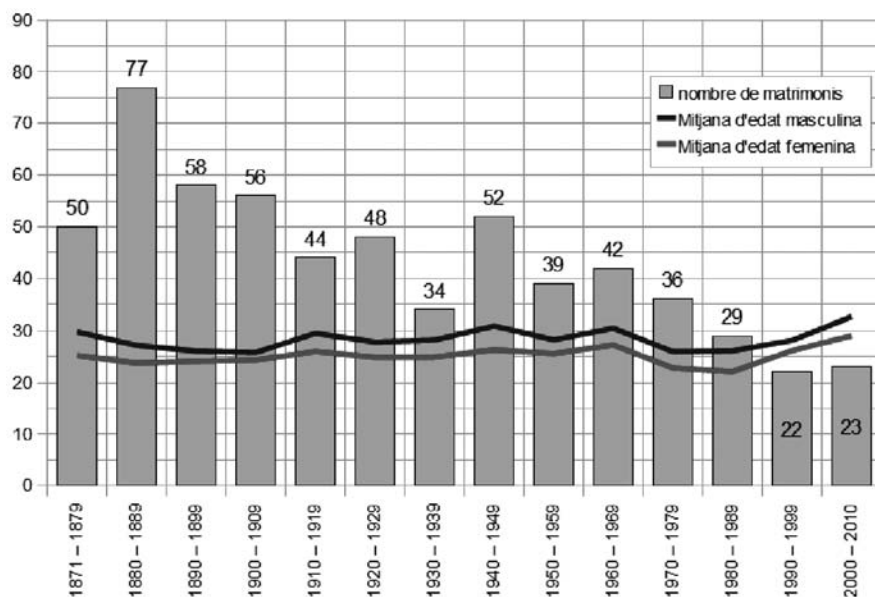

FIGURA 14. Evolució del nombre total de matrimonis i mitjana d'edat d'aquests. Elaboració pròpia. Font: registre civil de matrimonis

10. Esperança de vida

L'estudi de l'esperança de vida és l'apartat que més pot impactar en aquest article, tant per la mínima esperança que tenia un xiquet nascut durant els anys de la creació del registre civil, com per la gran evolució que es gaudeix. Deixem que parle la gràfica.

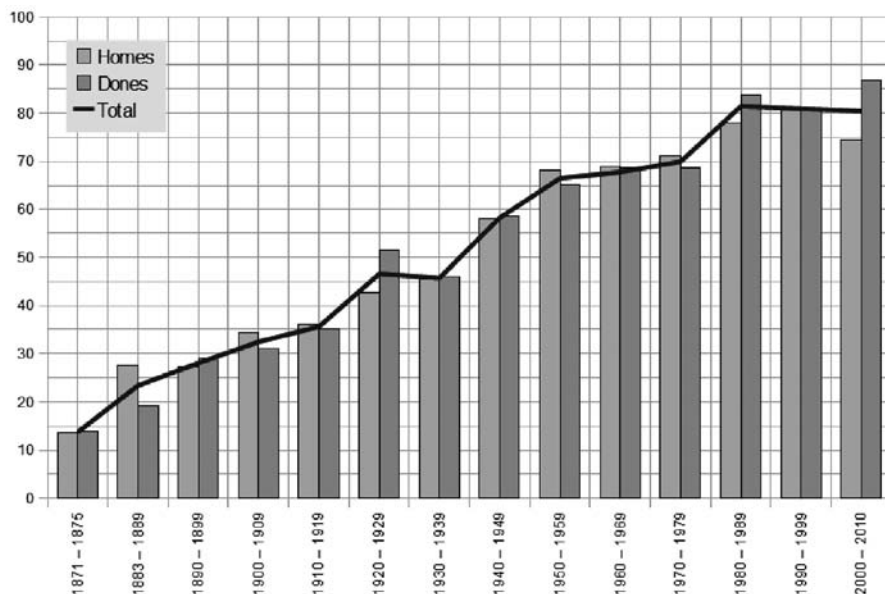

FIGURA 15. Evolució de l'esperança de vida. Elaboració pròpia. Font: Registre Civil de Figueres

Una esperança de vida inferior als 14 anys és difícil d'imaginar en l'actualitat. No obstant, hem de tindre en compte dos circumstàncies com són l'emigració i la mortalitat infantil. Una mortalitat infantil enorme i una població adulta que emigra i consta la seva defunció en altres registres civils, ha de repercutir en aquesta gràfica necessàriament. Altre fet a tenir en compte és que la mitjana d'edats s'ha fet a partir d'edats absolutes i no s'han tingut en compte els mesos.

Per que servisca com a referència, en la província de Castelló, entre 1863 i 1970 l'esperança de vida estava entre els 27 i 31 anys¹⁰. En Espanya, entre 1900 i 1980 l'esperança de vida augmenta dels 34.76 anys fins els 75.62¹¹. Unes dades similars a les de Figueres. El vertiginós creixement

10. PÉREZ MOREDA, V. "La Població". En: Menéndez Pidal, R.: *Historia de España: Los Fundamentos de la España Liberal (1834-1900)*, Vol. XXXIII. p. 64.

11. GOERLICH GIBERT, J. i PINILLA PALLEJÀ, R. (2006): *Esperanza de Vida en España a lo largo del siglo XX*. Fundación BBVA.

d'aquesta esperança de vida ve arran de les millores en higiene, medicina i sanitat.

Per difuminar l'impacte de la mortalitat infantil, podem veure aquesta altra gràfica on es veu l'evolució de l'esperança de vida dels xiquets que arriben als 5 anys. El més difícil era sobreviure a la infància.

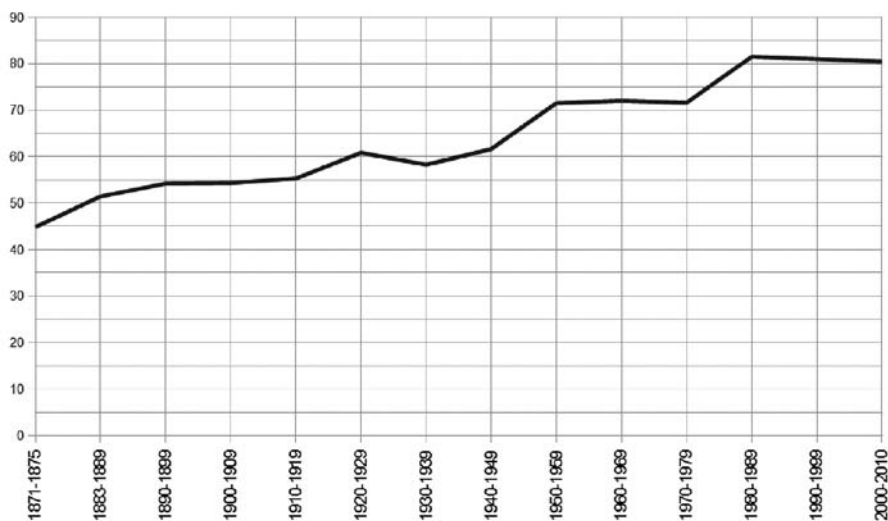

FIGURA 16. Evolució de l'esperança de vida dels majors de 5 anys. Elaboració pròpia. Font: registre civil de Figuerols.

11. Mortalitat infantil

Tal com hem comentat abans, la mortalitat infantil era molt elevada especialment a les dades que coneixem del segle XIX. La gràfica és esgarrifadora.

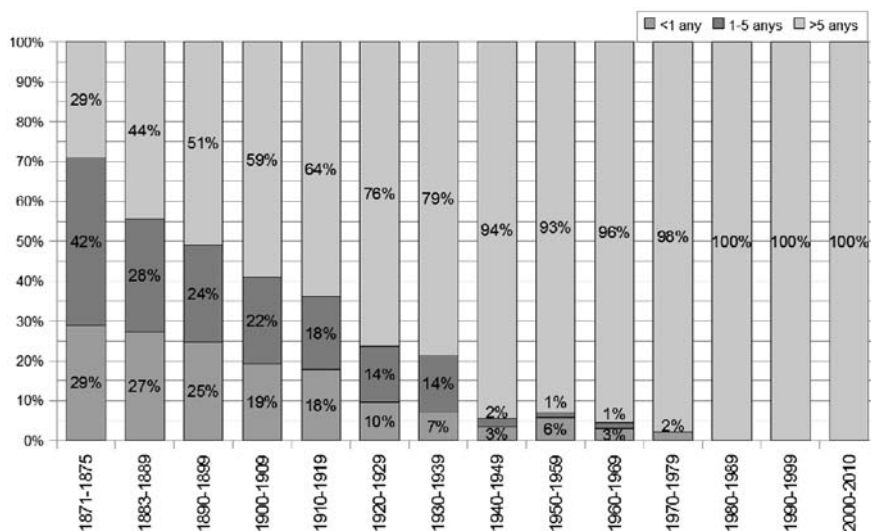

FIGURA 17. Evolució del percentatge de mortalitat infantil i adulta. Elaboració pròpia. Font: registre civil de defuncions.

Només el 29% de les defuncions que consten en el registre civil sobrepassen el 5 anys d'edat entre 1871 i 1875. És evident que l'emigració té molt a dir, per això hem de tindre també en compte la taxa de mortalitat infantil, que és el tant per mil de menors morts en relació al nombre de naixements durant un període de temps. Aquesta taxa és més científica perquè no li afecten tant les migracions.

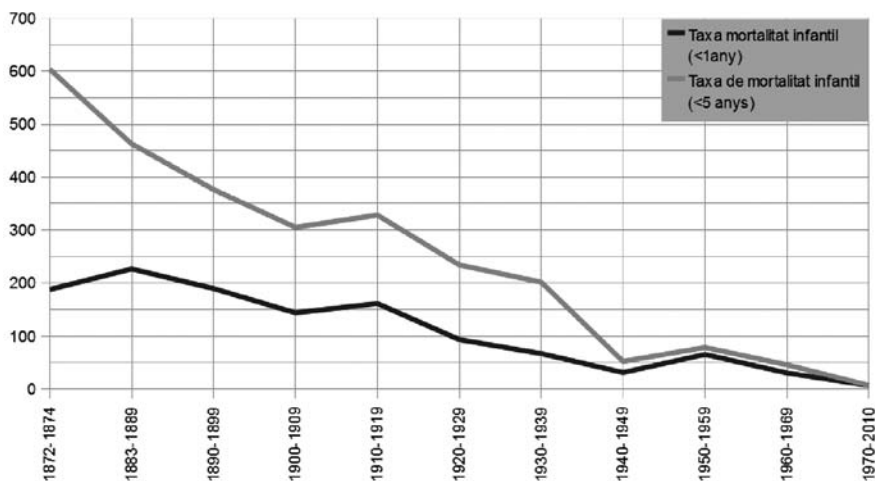

FIGURA 18. Evolució de la taxa de mortalitat infantil (en %). Elaboració pròpia. Font: registre civil i registre parroquial de Figueroles.

La gràfica segueix fent fredar; de cada 10 xiquets que naixien, només 4 arribaven als 5 anys d'edat i només 8 passaven de l'any. Per tant podem afirmar que era tot un èxit arribar a prendre la comunió. Hi havia moltes patologies que afectaven als xiquets i la medicina era molt precària, així com la higiene. Figueroles no era una illa apartada del món que destacava per la mortalitat de xiquets; de fet, aquestes xifres les trobem similars al llarg del País Valencià i de la resta d'Espanya¹².

Per fer un símil efectiu a l'hora de fer-nos a la idea, podem comparar aquestes dades amb la mortalitat infantil que hi ha actualment en el denominat Tercer Món. Fins i tot en els països més pobres, difícilment la mortalitat infantil de xiquets d'un any arriba al 100‰, que ja és una xifra terrible. Al llarg del segle XX, van anar arribant moltes millores que feren possible una eradicació d'aquest greu problema.

En la gràfica següent hem desglossat les principals causes de mort dels nadons i xiquets fins els 5 anys. Entre la llarga llista de malalties, destaquen les respiratòries i digestives, algunes de caràcter contagiós.

12. PÉREZ MOREDA, V. "La Població". En: Menéndez Pidal, R.: Historia de España: Los Fundamentos de la España Liberal (1834-1900), Vol. XXXIII. p. 63. La taxa de mortalitat infantil de menors d'un any en Espanya era del 244.8‰ entre 1863 i 1870, i del 172.6‰ entre 1901 i 1905. En el País Valencià les xifres són 251.8‰ i 144.1‰ respectivament .

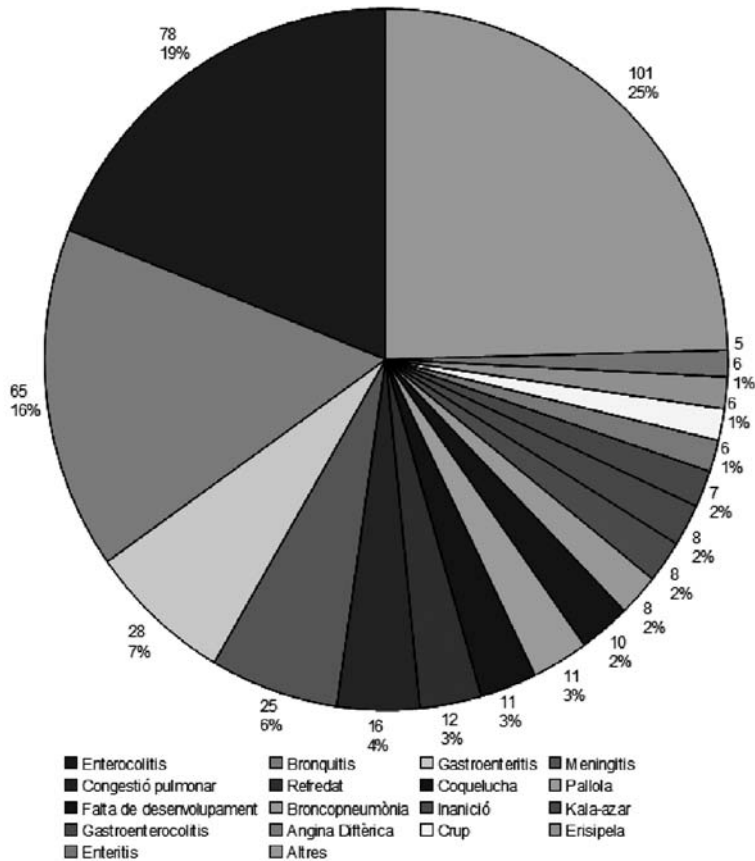

FIGURA 19. Causa de defunció dels xiquets menors de 5 anys. Elaboració pròpia. Font: Registre Civil de Figueres.

12. Principals causes de mortalitat

Al llarg del segle XX les causes de mortalitat han tingut també una espectacular evolució. Actualment bona part de la gent mor a edats avançades per problemes en el sistema cardiovascular, però no sempre ha sigut així. Tal com es pot veure en la següent gràfica, les malalties gastrointestinals i respiratòries eren les principals causants de les morts fins que durant els anys 30 i 40 es va canviar aquesta tendència. Com he comentat anteriorment, les pèssimes condicions higièniques, la mala alimentació i la poca efectivitat de la medicina eren els principals factors d'aquesta situació¹³.

13. LIVI-BACCI, M. (1988): Ensayo sobre la historia demográfica europea: población y alimentación en Europa. Barcelona: Ariel, p. 63.

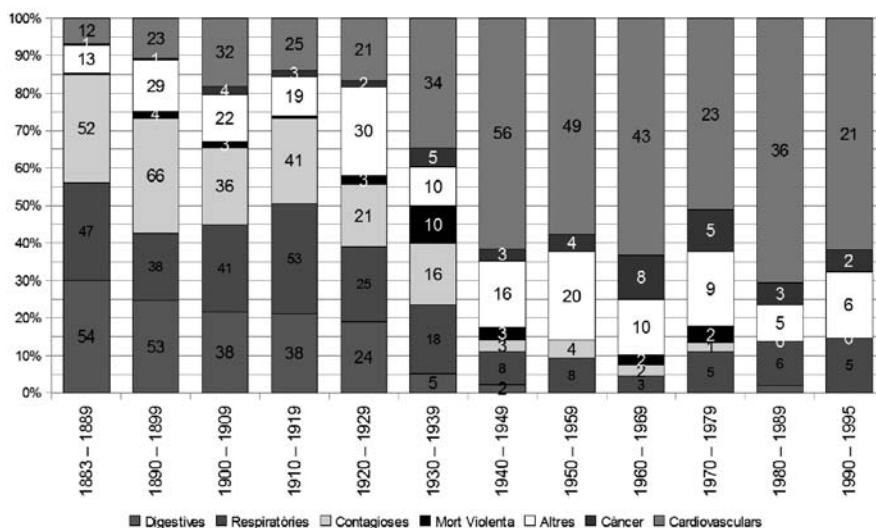

FIGURA 20. Evolució de les causes de defunció en Figueroles. Elaboració pròpia. Font: registre civil de Figueroles

Un fet curiós és que des del moment que es va portar aigua directa de la font al municipi en 1932 es van eradicar pràcticament les defuncions per problemes gastrointestinals. Altra hipòtesis possible que trobem en la gràfica és la possible relació de l'arribada de la indústria amb un lleu increment dels casos de càncer.

A la dècada de 1940 es va estendre l'ús de la penicil·lina, que va tenir repercussions ben paleses. Cal dir que abans hi havia remeis mèdics molt qüestionables, com fer dejú o el procediment de traure sang per curar una bronquitis o una pulmonia. Fins i tot hi havia un personal mèdic especialitzat anomenat el *metge sangrador*, que venia a ser el practicant. Al llarg del registre civil de Figueroles, aquestes han sigut les principals causes de mort segons consta: bronquitis (132), enterocolitis (110), hemorràgia cerebral (102), pneumònia (57), Insuficiència cardíaca (57), càncer (41), gastroenteritis (37), etc.

Tot i que en l'actualitat no es donen grans epidèmies, antigament van ser causa de gran mortalitat. L'epidèmia més devastadora del segle XIX va ser el còlera, també conegut com a *morbo asiàtic*. Es tracta d'un bacteri que provoca una gran descomposició intestinal que provoca la mort per manca de líquids. La primera gran epidèmia de còlera que consta en el registre civil va ser la de 1885, molt devastadora a tota Espanya¹⁴.

14. A nivell estatal, altres grans epidèmies de còlera el 1834, 1865, el 1854-1955, de les quals no tenim dades a nivell local. Segons Amadeu Porcar i Hueso, la de 1854 va ser molt forta en Figueroles. Es pot trobar informació de diversos pobles de la província en: BERNAT MARTÍ, J. S. (ed.) (1996): *Les sèries vitals valencianes*, vol I. València.

En Llucena es van donar pocs casos i la població de Figueroles anava a omplir a la font de Sant Vicent¹⁵. En total, entre el 29 de juny i el 26 de juliol va haver en Figueroles 10 víctimes mortals d'aquesta epidèmia de colera. Per si fora poc, l'epidèmia de còlera va coincidir temporalment amb una epidèmia de *coqueluche*, o *tos ferina*, que s'emportà la vida de 9 xiquets menors de cinc anys entre el 29 de juny i el 3 de juliol¹⁶.

La següent epidèmia de còlera va arribar l'any 1890. No va tindre tanta importància a nivell d'Espanya, però en Figueroles va ser especialment mortífera amb un total de 19 morts entre el 30 de setembre i el 13 d'octubre. Cal dir que no tots els infectats morien, per tant, la població infectada va ser encara major. La repercussió mediàtica i les atencions cap al municipi per part de les autoritats i voluntaris van ser també a un fet destacable¹⁷.

La darrera gran epidèmia que devastà Figueroles va ser la grip de 1918. Es tracta d'una pandèmia que afectà la meitat de la població mundial i en la que va morir entre el 2,5 i el 5% dels habitants del planeta, és a dir, entre 50 i 100 milions de morts. La seva mortalitat va ser a causa de les hemorràgies massives bronquials¹⁸. A nivell local aquesta pandèmia va ser també devastadora entre el 27 d'octubre i el 19 de novembre, ja que en el registre civil consten 15 morts a causa de la grip, però podrien ser 18 si afegim 3 casos de bronquitis que es donen durant aquest període. Segons Amadeu Porcar podrien ser 20¹⁹.

Altres possibles epidèmies menys mortíferes que les anteriors, però que tenen presència en el registre civil de defuncions, són les següents: tifus (1885, 4 morts), diftèria (1885, 6 morts), pallola (1893, 5 morts entre el 21 d'abril i el 5 de maig), pallola (1902, 3 morts), pigota (1907, 4 morts) i grip (1912, 3 morts en abril).

Conclusions

La població de Figueroles va seguir un camí similar a la major part dels pobles de l'interior de Castelló, però aquest procés de despoblament es va aturar amb l'arribada de la indústria i la creació de llocs de treball, que generaren una significativa immigració des de diversos llocs d'Espanya.

15. PORCAR HUESO, A. (1998): *El Santíssim Crist del Calvari: Figueroles d'Alcalatén*. p. 16.

16. Arxiu Municipal de Figueroles. Registre Civil de defuncions.

17. *El Correo Militar* 01.10.1890, 03.10.1890 i 09.10.1890. *El Liberal* 03.10.1890 i 11.10.1890. *La República* 03.10.1890, 15.10.1890, 04.10.1890, 08.10.1890, 12.10.1890 i 05.11.1890. *La Vanguardia* 05.10.1890. *Iberia* 05.10.1890, 07.10.1890, 09.10.1890 i 11.10.1890. *El Clamor de Castellón* 05.10.1890, 09.10.1890 i 12.10.1890. *El Imparcial* 06.10.1890 i 10.10.1890. *Siglo Futuro* 06.10.1890, 07.10.1890 i 11.10.1890. *El País* 07.10.1890, 08.10.1890, 09.10.1890 i 04.11.1890. *La época* 07.10.1890, 08.10.1890, 09.10.1890, 10.10.1890, 11.10.1890 i 03.11.1890. *El Día* 14.10.1890.

18. SULLER TRILLES, V.: *Medicina y enfermedad a principios del siglo XX en España. Un estudio comparativo*. Universitat Jaume I, Departament d'Història, Geografia i Art.

19. PORCAR HUESO, Amadeu (1998): *El Santíssim Crist del Calvari: Figueroles d'Alcalatén*. pp. 18-19.

Ha canviat molt la vida durant el segle XX. A principis de segle hi havia una natalitat i una mortalitat molt elevades. La mortalitat infantil era especialment catastròfica, ja que qualsevol malaltia respiratòria o gastrointestinal que avui en dia es pot curar, aleshores era causa de mort a causa de la precarietat sanitària i la poca higiene. Actualment la natalitat és mínima, però la mortalitat també, gràcies als avanços en medicina i higiene. Per aquest motiu tenim una l'estructura de la població per edats molt més envellida i una quantitat de membres per llar menor.

Bibliografia

- BERNAT MARTÍ, J. S. (ed.) (1996): Les sèries vitals valencianes, vol I. València.
- BERNAT MARTÍ, J. S. i BADENES MARTÍN, M. À. (1994): *El crecimiento de la población valenciana (1609-1857)*. València: Alfons el Magnànim.
- CAVANILLES, A. J. (1991): *Observaciones sobre la Historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia*. Reedició. Castelló: Caixa d'Estalvis de Castelló
- ESCRIG FORTANETE, J. (1978): "Evolución demográfica de un municipio de l'Alcalatén.". En: *Millars*. Castelló: Universitat Jaume I.
- ESCRIG FORTANETE, J. (1998): *Llucena: una història de l'Alcalatén*. Castelló: Universitat Jaume I.
- FORNAS PALLARÉS, A. (2011): *Figueroles d'Alcalatén en la Història Contemporània. D'una societat tradicional a la modernitat*. Treball d'Investigació Inèdit. Castelló: Universitat Jaume I.
- GOERLICH GISBERT, J. i PINILLA PALLEJÀ, R. (2006): *Esperanza de Vida en España a lo largo del siglo XX*. Fundación BBVA.
- LIVI-BACCI, M. (1988): *Ensayo sobre la historia demográfica europea: población y alimentación en Europa*. Barcelona: Ariel.
- MADOZ, P. (1850): *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid.
- PÉREZ MOREDA, V. (1997): "La Població". En: Menéndez Pidal, Ramon: *Historia de España: Los Fundamentos de la España Liberal (1834-1900)*, Vol. XXXIII. Espasa-Calpe.
- PORCAR HUESO, A. (1998): "Figuerolers a Barcelona". En: *Revista l'Arc*, nº 22. Figueroles: Associació Cultural l'Arc.
- PORCAR HUESO, A. (1998): *El Santíssim Crist del Calvari: Figueroles d'Alcalatén*.
- PORCAR HUESO, A. (et al.) (1995): *Figueroles d'Alcalatén: els seus masos i molins*. Figueroles: Associació Cultural l'Arc.

REBOLL GIL, C., *Figueroles, estudio geográfico* Tesis de llicenciatura inèdita. Universitat de València, 1975.

SULLER TRILLES, V.: *Medicina y enfermedad a principios del siglo XX en España. Un estudio comparativo*. Universitat Jaume I, Departament d'Història, Geografia i Art.